

ХАНС КРИСТИАН АНДЕРСЕН ЛЕЛЯ ЗЪБОБОЛЯ

Превод от датски: Светослав Минков, —

chitanka.info

Искате ли да знаете откъде сме взели тая история? От едно бакалско сандъче, натъпкано със стара хартия. В сандъчетата на бакалите попадат понякога много хубави и редки книги, и то не за четене, а за увиване на кафе, пипер, риба, масло и сирене. За същата цел служат и ръкописите. И тъй, в сандъчето често попадат и такива неща, които съвсем не са за там. Аз се познавам с един бакалски чирак. Или по-право, той е син на самия бакалин. Той е твърде начетен младеж, защото има под ръка всякакво четиво — и печатно, и ръкописно. Лека-полека синът на бакалина си събра много хубава библиотечка. В тая библиотечка има между другото и някои важни книжа от кошчето за смет на някакъв прекомерно зает или разсеян чиновник, а така също и тайни записчици от една приятелка до друга, които съдържат такива възмутителни неща, че човек не може да ги чете без известно стеснение. Боже опази! Тук в никакъв случай не можем да ги поместим! Библиотечката на моя приятел е истинско прибежище за много литературни произведения — тя е твърде голяма, защото съдържа книги от две бакалски сандъчета: едното на бащата, а другото — на хазаина. Ето защо чиракът можа да спаси и такива книги, и отделни страници, които заслужаваха да бъдат прочетени два пъти.

Веднъж той ми показва своята сбирка от печатно и ръкописно четиво, събрана главно от бакалското сандъче. Между другото аз обърнах внимание на няколко страници, откъснати от голяма тетрадка. Чудно хубавият и четлив почерк спря изведнъж погледа ми.

— Това е писал един студент! — каза синът на бакалина. — Той живееше в отсрещната къща и умря преди един месец. Както се вижда от тия страници, той е страдал много от зъбобол. Ето една забавна история. Само че тя беше цяла тетрадка, а сега от нея са останали само тия страници. Моите родители купиха тетрадката от хазаина на студента за едно парче зелен сапун. Но аз успях да спася от нея само това.

Страниците бяха озаглавени:

ЛЕЛЯ ЗЪБОБОЛЯ

Когато бях дете, моята леля ми даваше страшно много сладкиши. Но зъбите ми не се развалиха — останаха здрави. Сега съм вече голям, а тя все още ме гощава със сладки — уверява ме, че съм бил поет.

У мен наистина има някои поетични заложби, но това съвсем не значи, че съм истински поет. Често, когато вървя из улиците, ми се струва, че се намирам в грамадна библиотека. Къщите ми приличат на етажерки, а всеки етаж — на книжна лавица. По тях са наредени и обикновени истории, и хубави стари комедии, и съчинения от всички клонове на науката, и всякаква литературна смет — с една дума, тук мислите ми летят на свобода.

И все пак, макар да имам поетична жилка, това още не значи, че съм истински поет. Такава жилка имат и много други хора и въпреки туй те не носят нашийник с надпис „поет“.

И те, и аз сме надарени с поетично чувство, напълно достатъчно за нас самите, но много малко, за да го делим с другите хора. Тоя дар озарява сърцето и ума ни като слънчев лъч, изпълня ни с уханието на цветята, приспива ни с чудни звукове, които ни изглеждат близки и родни, но които не си спомняме кога сме чули за пръв път.

Преди няколко дни седях една вечер в стаичката си и горях от желание да прочета нещо, но при мен нямаше никаква книга. Изведнъж върху масата падна един лист — пресен зелен лист от липа. Вятърът ми го беше изпратил през отворения прозорец.

Аз започнах да разглеждам безбройните жилчици върху листа. По него лазеше мъничка буболечка, като че искаше да го изучи с всички подробности, и аз неволно си спомних за човешката мъдрост. Ето, ние всички пълзим по такъв един мъничък лист, познаваме само него и все пак си позволяваме да говорим за цялото велико дърво — за неговия корен, за дънера му и за върха му.

В тоя миг ми дойде на гости леля Миле. Аз ѝ показах листа с буболечката и ѝ разправих какви мисли ми бяха хрумнали в главата. Очите на леля светнаха.

— Да, ти си поет! — извика тя. — Най-великият от всички днешни поети! Ах, да мога само да доживея деня на твоята слава, после нека умра! След смъртта на пивоваря Расмусен само ти винаги си ме поразявал със своята чудна фантазия! — И при тия думи леля ми започна да ме целува.

Но коя беше леля Миле и кой беше пивоварят Расмусен?

Леля Миле ни тъпчеше непрекъснато със сладко и захар, макар че това можеше да развали зъбите ни. Но тя бе свикнала да ни глези: тя обичаше много малките деца и смяташе, че е жестоко да не им се дават сладкиши. Затова и ние обичахме нашата леля повече от всеки друг.

Тя беше стара мома и откакто я помня, беше все на един и същи години. Тя бе замръзнала сякаш на една възраст.

На младини леля ми беше страдала много от зъбобол и тя разказваше толкова често за това, че нейният остроумен приятел, пивоварят Расмусен, ѝ измисли прякор „леля Зъбоболя“.

Напоследък той беше оставил занаята си и живееше само от доходите на своето богатство. Той също така нямаше зъби и в устата му стърчаха само черни корани. Според думите му, той ял като дете страшно много сладкиши и ето какви били последиците от това.

А леля ми сякаш не бе яла нищо сладко в детинството си — тъй чисти и бели бяха зъбите ѝ.

— Тя се грижи много за тях! — казваше пивоварят. — Дори ги вади из устата си, когато ляга да спи!

Ние, децата, долавяхме в тия думи някакъв зъл присмех, но леля Миле ни разправяше, че пивоварят обичал да се шегува.

Една сутрин на закуска тя разказа, че сънувала лош сън: паднал ѝ зъб!

— А туй значи — добави тя, — че ще изгубя някой близък приятел или приятелка!

— Ами ако зъбът е изкуствен — усмихна се пивоварят, — тогава значи и приятелят или приятелката ще

бъдат изкуствени.

— Колко сте груб! — извика сърдито леля ми. Тъй сърдита не бях я виждал никога — нито преди това, нито по-късно.

Когато пивоварят си отиде, тя ни каза, че нейният стар приятел поискал само да се пошегува. Той бил най-благородният човек на света и след смъртта си щял да се възнесе на небето и да стане ангел.

Аз дълго мислих за това преображение и се питах дали ще позная пивоваря в новия му вид?

Когато леля ми и пивоварят били още млади, той искал да се ожени за нея, но тя не се решила да го вземе за свой мъж и така си останала мома, макар че двамата продължаваха да бъдат верни приятели.

И ето че пивоварят Расмусен умря.

Сложиха го в най-скъпата погребална кола и го понесоха към гробището. Зад колата се беше проточила дълга опашка от изпращачи. Между тях имаше дори и господа с ордени и мундири.

Леля ми, цяла в траур, гледаше шествието от прозореца. Тя бе събрала всички нас около себе си освен най-малкото ми братче, което се беше родило преди една седмица.

Погребалната кола мина, скриха се от очите ни и всички изпращачи. Улицата опустя и леля ми поиска да се дръпне от прозореца, но аз не исках — аз чаках да видя ангелчето: нали пивоварят Расмусен се беше превърнал сега в ангелче и трябваше да ни се покаже!

— Лельо! — извиках аз. — Как мислиш, сега ли ще се яви ангелчето Расмусен, или по-късно?

Леля ми беше поразена от моята богата фантазия и рече:

— От това дете ще излезе велик поет!

И тя повтаряше туй през всичкото време, докато ходех на училище. Повтаряше го и по-късно, казва го дори и сега, когато съм вече студент.

Да, леля ми вземаше и продължаваше да взема най-живо участие в моя поетичен и зъбен недъг. Понякога аз имам припадъци и от едното, и от другото.

— Само записвай на хартия всичките си мисли! — казваше тя. — И после ги слагай в чекмеджето на масата! Така правеше и Жан Паул, който стана велик поет, макар че аз не го обичам! Той не завладява много читателя! А ти трябва да го завладяваш! И това ще стане!

Цялата нощ след тоя разговор аз прекарах в страшни мъки и горях от желание да стана оня велик поет, за когото говореше леля ми. Да, аз се мъчех, изтезаван от поетичния недъг. Но има друг, още по-лош недъг: болестта на зъбите! Тя можеше да ме погуби, да ме унищожи в края на краищата, да ме превърне в някакъв гърчещ се червей, обложен с ленено семе и с разни други компреси.

— Тая болка ми е позната! — казваше леля ми, като се усмихваше състрадателно, а зъбите ѝ светеха от белота.

Но сега идва нова глава както в описанието на моя живот, така и в описанието на живота на леля ми.

Аз се преместих в нова квартира, живеях вече около месец в нея и ето как описах жилището си в разговора ми с моята леля.

— Живея в „тихо“ семейство, хазяйката не ми обръща никакво внимание, дори когато ѝ звъня по три пъти наред. В нашата къща има вечно шум, викове и глъчка. Стаята ми се намира точно над пътната врата и щом долу мине някоя кола, всички картини по стените почват да играят. Когато пък някой хлопне вратата, цялата къща се раздрусва като от земетръс. Ако в това време лежа в леглото, трусовете минават през цялото ми тяло, но разправят, че туй укрепвало нервите. Когато има силен вятър, а в нашата къща има винаги силен вятър, железните куки по капаците на прозорците се удрят о стените, а звънчето от съседния двор звъни непрекъснато.

Моите съседи се връщат в къщи не в един и същ час, а в различно време: някои — късно вечер, други — дори нощем. Горният квартирант, който свири на тромбон и ходи цял ден по уроци, се връща най-късно от всички и за нищо на света не ляга в леглото си, преди да направи малка нощна разходка от единия до другия край на стаята. Неговите тежки стъпки отекуват тъй силно в ушите ми, сякаш обувката му са подковани с желязо.

В нашата къща няма двойни рамки на прозорците и единият прозорец на стаята ми е със счупено стъкло. Хазайката го е залепила с хартия, но въпреки туй вятърът минава през дупката и свири като пчела. Това е моята приспивна песен. Най-сетне аз едва успявам да заспя под нейните звуци и в същия миг се събуждам от кукуригане на петли. Това са петлите и кокошките на бакалина, които възвестяват близкото настъпване на утрото. Малките кончета, които се намират в килера под стълбата — защото отделен яхър за тях няма, — започват да се упражняват в ритане и да удрят вратата с копитата си.

Настъпва утрото. Вратарят, който ношува с цялото си семейство на тавана, слиза тежко по стълбата. Дървените му обувка тропат, вратите скърцат и хлопат, цялата къща се дига на крак. Когато и това се свърши, над главата ми започват гимнастичните упражнения на горния квартирант. Той взема в ръцете си две тежки гири и понеже няма сила да ги удържи, те се изхлузват всяка минута на пода. В същото време стават и всички деца в къщата и тръгват с шум и викове на училище. Аз отивам до прозореца, за да подишам малко чист въздух — чистият въздух е тъй полезен! Но това щастие мога да имам само ако госпожицата, която живее в другото крило на къщата, не чисти ръкавици с бензин, а тя само от туй се прехранва. И все пак нашата къща е твърде хубава и аз живея в едно твърде тихо семейство.

Ето как описах на леля ми моето житие-битие. Това описание излезе още по-живо от самите ми уста — устното

слово е винаги по-свежо и по-пълно с живот, отколкото написаното.

— Няма никакво съмнение, че ти си поет! — извика леля. — Напиши всичко на хартия и тогава ти ще бъдеш също като Дикенс! Дори и по-интересен от него! Ти просто рисуваш с думи! Като те слушам — ето, виждам всичко пред себе си, сама преживявам всичко! Бррр! Дори тръпки ме побиват! Продължавай да твориш! Но вмъквай в описанията си живи лица, хора — добри и мили хора, а най-много нещастни!

Ето, аз описах цялата наша къща с всичките й хубости, но в това описание не вмъкнах никакви други лица освен себе си. Те ще дойдат по-късно!

Беше късна вечер през зимата, след свършване на представлението в театъра. Времето беше ужасно — такава снежна виелица, че човек вървеше с мъка из улиците.

Бяхме заедно с леля ми на театър и след това аз трябваше да я изпратя до в къщи. Но в тая буря аз едва можех сам да се държа на краката си, а още по-малко — да се грижа и за дама. Всички файтони бяха заети; леля ми живееше далеч от театъра, а аз — много близо.

Ние вървахме из снежните преспи през вихрушка от сняг. Аз придържах, подигах, тласках леля ми напред и ние паднахме всичко на всичко два пъти, и то върху мека постелка.

Най-сетне стигнахме до вратата на моята квартира и се изтърсихме от снега, на стълбата се изтърсихме отново и все пак, когато влязохме вътре, засипахме целия коридор със сняг.

После снемехме и горните, и долните си дрехи — с една дума, всичко, което можеше да се снесе. Моята хазайка даде на леля ми сухи чорапи и една нощна шапчица — най-необходимото, според думите на добрата жена, — а след това добави, че в такова време леля ми не трябва и да мисли да си ходи в къщи. Тя можела да ношува в гостната стая, където щяла да спи удобно на дивана, до заключената врата, която води в моята спалня.

Леля ми прие поканата и остана да нощува у нас.

Запалихме печката в моята стая, на масата донесоха чайник, в стаята стана топло, приятно, макар и не така, както у леля ми. Зиме у нея вратите и прозорците бяха плътно покрити с дебели завеси, дъските бяха постлани с двойни килими, под които пък имаше три пласта дебела хартия — с една дума, човек седеше там също като затворено шише, пълно с топъл въздух! Но и у мен, както казах, стана много приятно. Зад прозореца свиреше вятърът.

Леля ми бърбеше, без да спира. Събудиха се старите спомени: младините, пивоварят Расмусен и тъй нататък. Леля ми дори си припомни как ми поникнало първото зъбче и каква била радостта в семейството по тоя случай.

Да, първото зъбче! Зъбът на невинността, блестящ като млечна капка — млечният зъб!

Изниква един, след него втори, трети и ето, стават цели два реда чудесни детски зъбчета! Но това са само предвестници, а не истинската войска, която трябва да ни служи цял живот. Най-сетне се явява и тя, а след нея — и зъбите на мъдростта, които никнат с такава болка и труд!

После те започват да излизат един по един от строя, падат всички — и то по-рано от определеното време. В края на краищата идва денят, когато пада и последният войник, и тоя ден вече не е празник, а ден на скръбта. От тоя ден ти си старец!

Не е много весело да се мисли и говори за такива неща, но ние все пак говорихме с леля ми за тях, върнахме се след това към годините на детството и бърбехме, бърбехме неспирно. Беше минало вече полунощ, когато леля ми отиде да си легне в съседната стая.

— Лека нощ, мило дете! — извика ми тя зад вратата. — Сега ще заспя като у дома си!

И тя заспа, но нашата къща и времето навън не мислеха за никакъв сън. Бурята тресеше стъклата на прозорците, удряше дългите железни куки на капаците, дрънкаше звънчето в съседния двор. Горният квартирант се

върна в къщи и започна да се разхожда от единия до другия край на стаята, сетне захвърли obuцата си на пода и след това захърка с такава сила, че хъркането му се чуваше чак през тавана.

Аз не можех да се успокоя. Не се успокояваше и времето. Вятърът свиреше песента си, зъбите ми пак подхванаха своята песен. Това беше началото на една ужасна болка.

От прозореца духаше. Лунната светлина падаше в средата на пода. Понякога по нея минаваха някакви сенки, сякаш облачета, гонени от бурята. Сенките пълзяха и бягаха, докато една от тях прие определени очертания. Погледнах я и почувствувах, че ме побиват студени тръпки.

На пода стоеше едно видение — дълга мършава фигура, подобна на ония, които малките деца рисуват по своите плочи: дългата тънка черта изобразява тялото, двете черти отстрани — ръцете, двете долу — нозете, а многогълникът на върха — главата.

Скоро видението стана още по-ясно. Откроиха се дрехите му, твърде тънки и мъгливи, но все пак дрехи на жена.

Чух някакво бръмчене. Призракът ли свиреше, или вятърът бръмчеше като пчела в дупката на прозореца?

Не, тя свиреше. Това беше самата госпожа Зъбоболя, дошла от пъкъла! Да пази господ всеки човек от нея!

— Тук е най-великолепно! — свиреше тя. — Прекрасно място, блатиста почва! Тук се въдят комари. Те имат отрова в жилите си, но и аз също си намерих жило, само че трябва да го наточа о зъбите на някой човек. Ух, как светят зъбите в устата на тоя, който се е излегнал на кревата! Те не са развалени нито от сладко, нито от кисело, нито от горещо и студено, нито от орехови и лешникови черупки! Но аз ще ги разклатя, ще ги развъртя и ще напълня корените им със студен въздух! Ех, как ще засвирия с тях!

Ужасни думи, ужасна гостенка!

— Ах, значи ти си поет! — продължаваше тя. — Добре, аз ще ти покажа всички видове болки! Аз ще те смачкам, ще те изгоря с нажежено желязо, ще внижа връвчици във всички твои нерви!

В челюстта ми сякаш се заби нажежено шило. Аз се свих от болка и започнах да се гърча като червей.

— Великолепно! — продължаваше тя. — Чудесен орган за свирене! Ей сега ще започне концертът! Ще гръмнат и барабаните, и тръбите, и флейтите, а в мъдреците — тромбоните! На великия поет трябва и велика музика!

И ето, тя започна да свири. Нейният вид беше ужасен, нямаше нужда да гледам ръката ѝ — тая мъглява, студена като лед ръка, с дълги, тънки, шилообразни пръсти. Всеки пръст беше уред за измъчване: палецът и показалецът образуваха клещите, средният беше остро шило, безименият — свредел, а кутрето — пръскалка, пълна с комарена отрова.

— Ще ти покажа всички видове болки! — започна тя. — На големия поет се пада голяма зъбна болка, а на малкия поет — мъничка!

— Тогава нека бъда малък! — замолих аз. — Нека дори не бъде поет! Пък аз и не съм поет! Аз само понякога страдам от стихоплетство, както страдам от зъбобол. Иди си! Иди си!

— Тогава ще признаеш ли, че аз съм по-силна от поезията, философията, математиката и цялата тая музика? — попита тя. — По-силна от всички човешки чувства? Пък и аз съм по-стара от всички тях! Аз съм родена пред самите врати на рая, където духаше студен вятър и никнеха гъби от влагата. Аз накарах Ева да се облича в студено време, а така също и Адам! Да, повярвай ми, че първата зъбна болка беше по-силна!

— Вярвам! — казах аз. — Вярвам всичко! Само иди си! Иди си!

— Ами ти ще се откажеш ли от желанието си да станеш поет и да пишеш стихове — на хартия, на плоча, на

каквото и да било? Тогава ще те оставя! Но помни, че щом се заловиш отново за стихоплетство, аз ще се върна веднага при теб!

— Заклевам се, че ще оставя всичко! — казах аз. — Само никога вече да не те виждам и да не те усещам!

— Не, ти ще ме виждаш, само че в по-приятен за теб образ — в образа на леля ти Миле. Аз ще ти казвам: „Съчинявай, мило дете! Ти си велик поет — най-великият от всички наши поети!“. Но ако ти ми повярваш и почнеш да драскаш стихове, аз ще напиша по тия стихове музика, която ще засвири на зъбите ти! Тъй, тъй, мило дете. Спомняй си за мен, когато говориш с леля Миле!

И тя изчезна.

На прощаване аз получих в челюстта си още един удар с нажежено шило. Сетне болката започна да утихва... Аз се пързалах, сякаш по огледалната повърхност на някакво езеро, около мен цъфтяха бели водни лилии с широки зелени листа... Те се люлееха, потъваха под мен, увяхваха, разпадаха се на прах и аз потъвах заедно с тях, потъвах в някаква тиха бездна... Покой, тишина!... „Умира, разтапя се като снежинка, изправя се, превръща се в облаче и изтлява като облаче!“ — звучеше около мен във водата.

През прозрачната вода аз видях сиянието на велики имена, надписи върху победни знамена, патенти за безсмъртие, написани върху крилете на едnodневки.

Потънах в дълбок сън — без сънища и без да чувам повече нито виенето на вятъра, нито хлопането на вратите, нито дрънкането на звънчето, нито гимнастиката на горния квартирант.

Какво блаженство!

Изведнъж вятърът нахлул с такава сила, че заключената врата на стаята, в която спеше леля ми, се разтворила. Леля ми скочила, обула си обувките, облякла си роклята и влязла при мен. Но аз съм спял дълбок сън — разправяше ми тя след това — и леля не се решила да ме събуди. Аз се събудих сам. В първата минута не помнех

нищо, не помнех дори, че леля ми бе нощувала тук в къщата, но сетне си спомних всичко, спомних си и ужасната нощна гостенка. Сънят и действителността се бяха слели в едно.

— Снощи ти не написа ли нещо, след като се разделихме? — попита леля ми. — Ах, защо не пишеш? Слушай какво ти казвам, ти ще станеш поет!

При тия думи, стори ми се, че тя се усмихна някак лукаво и аз вече не знаех дали моята обична леля Миле стои насреща ми, или ужасното нощно видение, което беше взело дума от мен, че никога не ще пиша стихове.

— Значи ти не си писал снощи стихове, мило дете?

— Не, не! — извиках аз. — Ами ти... ти леля Миле ли си?

— Че кой друг ще бъде? — каза тя. И наистина това беше леля Миле. Тя ме целуна, взе един файтон и си отиде в къщи.

Но аз реших да напиша това, което предавам тук! Ето, то не е стихове, пък и никога не ще бъде напечатано!

На това място ръкописът беше откъснат. Моят млад приятел, бъдещият стопанин на бакалницата, не можа да намери останалата част от тетрадката. Тя бе тръгнала да се разхожда по белия свят във вид на хартия за увиване на риба, масло и зелен сапун!

Пивоварят умря, лелята умря, умря и самият студент, а искриците на неговия талант угаснаха в бакалското сандъче. Ето какъв е краят на историята за леля Зъбоболя.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.